

UDK/UDC: 75 Klović, J.

Slavko Matejčić

JURAJ JULIJE KLOVIĆ - NOVA OTKRIĆA IZ PARMSKIH ARHIVA

U zadnjim istraživanjima i tekstovima koji su objavljeni povodom proslave 500-te obljetnice rođenja Jurja Julija Klovića saznanje o životu i djelu tog velikog sitnoslikara renesanse bitno je upotpunjeno. Da spomenemo samo dva najvažnija izdanja – Klovićev zbornik, te monografiju "Knez minijature" Ivana Barbarića. Svako od tih djela na svoj način znači doprinos za hrvatsku kulturu, uz davna izdanja M. C. Visanija te Ivana Goluba i Ivana Kukuljevića Sakcinskog, koja su bila kardinalni doprinos poznavanju najvećeg kista minijature u 16. stoljeću. Posebno je za istaknuti što se iz objavljenih tekstova vidi da spomenuti autori i dalje nastavljaju radom na istraživanju Klovića.

Tema ovog napisa su tri pisma dosad nespomenuta u našoj literaturi o Jurju Juliju Kloviću, u kojima razni autori iz 16. stoljeća spominju Klovića ili Don Giulia u svojim pismima. Radi se o ljudima koji pripadaju krugu oko kardinala Aleksandra Farnesea unuka Pape Pavla III. Pisma su važan izvor podataka o Kloviću jer po njima možemo pratiti njegov boravak u raznim gradovima, potvrditi ili opovrgnuti atribucije raznih slika i kodeksa vezujući se na ostale izvore (inventare, oporuke i sl.). Iz njih ponekad možemo doznati i o osobnim karakteristikama onih koji pišu pisma ili onih koji se spominju u pismima, budući je stil pisama oslobođen protokolarnih pojedinosti, a obogaćen osobnim mišljenjima i osjećajima autora. Sva tri pisma objavljuju se na kraju članka u talijanskom izvorniku bez prijevoda.

Autor prva dva pisma je Annibale Caro¹ osobni tajnik Pier Luigi Farnesea² te ostalih članova obitelji Farnese koja je u to vrijeme doživjela svoj najveći uspon. Pisma su preuzeta iz *Lettere Familiari* Annibala Cara u obradi Aula Greca. Vremenski raspon između ta dva pisma je 23 godine. U istom djelu ima i drugih pisama u kojima se spominje Klović, ali kako su ista već više puta obrađivana na temelju drugih izvora u ovom se radu ne spominju.

¹ Annibal Caro (Civitanova 1507. – Rim 1566.) talijanski književnik i tajnik više značajnih crkvenih i svjetovnih velikodostojanstvenika.

² Pier Luigi Farnese (Rim 1503. – Piacenza 1547.) sin pape Pavla III., vojvoda od Castra te Parme i Piacenze, ratnik i vođa papinske vojske.

Prvo pismo pisano je 15. lipnja 1543 iz Rima Apolloniu Filaretu³ tajniku Pier Luigi Farnesea koji se je nalazio u Bologni s dvorom pape Pavla III. pripremajući se za susret Pape s carem Karlom V. Imperator i Papa susreli su se u Bussetu 21. lipnja 1543. godine. Pavao III. želio je pomirenjem europskih sila (Španjolske i Francuske) pokrenuti borbu protiv Turaka koji su predstavljali stalnu prijetnju njegovoj politici oživljavanja religioznog života. Također je želio potporu Karla V. u pronalaženju odgovarajućeg nasljednog lena za ustoličenje svog sina Pier Luigia čime bi obitelj Farnese i prema posjedu ušla među velike vladalačke obitelji Apeninskog poluotoka. U igri je bilo Milansko vojvodstvo, ali taj put plan nije uspio jer je bilo i drugih pretendencata.

Pismo većim dijelom govori o izradi crteža i njihovu ukrašavanju u čemu je A. Caro pomagao Kloviću, bilo pri opisu teme i kompoziciji ili kod izrade detalja i ukrasa na samoj slici. U početku Caro zahvaljuje A. Filaretu što mu je dozvolio da sam odredi proporcije ukrasa i okvira što mu je olakšalo posao. Spominje prekrasan crtež don Julija kojeg mu nije stigao poslati, a ljepši je od crteža Giulie Farnese. Kako se u sljedećoj rečenici spominje ukras od dva okvira koji će se držati jedan u drugome od kojih će u jednome stajati portret sekretara Apollonia, to se daje zaključiti da je crtež koji je izradio Klović portret samog sekretara izrađen po njegovoj narudžbi. Caro dalje napominje kako će sve to ispasti skuplje nego što je prvotno napisao, ali da se ne treba cjenkati jer bi se posao loše završio.

Iz ovoga se vidi da je Klović bio cijenjeni slikar i minijaturist te su njegove slike imale odgovarajuću cijenu koju su naručitelji bili voljni platiti.

Nadalje Caro piše da nije htio gospodinu P. L. Farneseu smetati ogovaranjem i ruganjem, ali ako ovaj iskaže interes neka to Apollonio javi. U ovom slučaju Caro je u Rimu u odsutnosti Pape i dijela kardinala suočen s raznim ogovaranjima oko dodjele Milanskog vojvodstva Papinom sinu te se dvoumi treba li to javiti istome ili prešutjeti. Dvojba se javlja kod Cara zbog toga jer je još nov u službi kod P. L. Farnesea te ne pozna njegove navike pa pokušava preko njegovog tajnika upoznati njegovu narav.

Drugo pismo Annibale Caro piše poznaniku Leonardu Salvijatiju⁴ iz Rima 20. travnja 1566. godine. Nakon uljudnog zahvaljivanja za neke njegove usluge Caro spominje kako će sutra na ručku vidjeti Don Julija te kako će on kao plemenita osoba pomoći oko nekih stvari. Iz teksta se može vidjeti da Caro i Klović ne žive u istoj kući. Klović je u palači kardinala Farnesea, a Caro

³ Talijanski književnik, bibliofil, tajnik P. L. Farnesea do njegove nasilne smrti, nakon kojeg događaja je proveo u tamnici tri godine. Poslije se vraća u Rim gdje se posvećuje duhovnom životu.

⁴ Leonardo Salviati (1540. – 1589.) firentinski književnik, oštro i sitničavo je kritizirao Tassovu poemu, napisao je dvije komedije i razne govore.

je već napustio njegovu službu. Važno je istaknuti da Caro Klovića smatra plemenitom osobom (un si nobile spirito). Dalje je važno uočiti da on spominje "dobrog Oca" kojeg priređivač djela Aulo Greco identificira s osobom Silvana Razzia firentinskog književnika i kamaldoleškog redovnika koji je Giorgiu Vasariu⁵ pomagao oko uređivanja drugog izdanja "Života". Poznavajući Carovo klasično i opće obrazovanje te njegovo prijateljstvo s Vasariem i Razziem možemo reći da je i on možda pomagao u pisanju spomenutog djela. No to prelazi okvire ovog rada te se ostavlja za neku drugu priliku ili drugog autora.

Ovo je jedno od zadnjih pisama jer je Caro umro 1566. godine. Njegova pisma objavljivana su više puta od raznih izdavača i predstavljaju najcijenjeniji dio njegove književne ostavštine.

Treće pismo napisao je Fulvio Orsini⁶ iz Rima 24. kolovoza 1573. godine kardinalu Aleksandru Farneseu koji se je nalazio u Capraroli. Orsini govori o izboru knjiga crteža grofa Ludovica od strane dviju pametnih osoba. Grof Ludovico Todesco bio je upravitelj dvora (majordom) kardinala Farnesea, isti onaj koji se spominje u Klovićevu pismu⁷ od 16. studenog 1570. godine u kojem moli Kardinala da osigura smještaj El Greku⁸ u svojoj palači u Rimu te traži da to pismeno naloži grofu Ludovicu. Orsini organizira pregled crteža kao uvid u ostavštinu Ludovica Todesca nakon njegove smrti jer se u daljem tekstu spominju nasljednici koji ga požuruju jer žele doći do svog dijela ostavštine. U pismu se ne spominje nikakva oporuka jer iste ili nije bilo ili je ona već pročitana i prihvaćena od strane nasljednika. Većina službenika obitelji Farnese počev od Annibala Cara, Ludovica Todesca, pa i pisca ovog pisma Fulvia Orsinia uz skupljanje umjetnina za svoje gospodare rade to i za svoj privatni račun, tako da je dio tih zbirki nakon njihove smrti završavao u farnezijanskim zbirkama.

Orsini napominje da će daljnju selekciju crteža izvršiti Don Julije. Dakle dvije osobe će obaviti grubi izbor, a Kloviću će biti povjerena završna ocjena djela koja mogu ući u zbirku kardinala Aleksandra Farnesea. Klović u visokoj starosti opterećen raznim bolestima manje slika, ali za svog mecenu obavlja razne poslove oko nabave i procjene slika te je i on na kraju svog života skupio zavidnu zbirku umjetnina koju poznajemo iz njegove oporuke.

⁵ Giorgio Vasari (Arezzo 1511.- Firenze 1574.) slikar i pisac "Le vite dei piu eccellenti pittori, scultori e architetti".

⁶ Fulvio Orsini (Rim 1529. – Rim 1600.) Tajnik braće Ranuccia i Aleksandra Farnese, brine o prikupljanju knjiga i predmeta antikne i onovremene umjetnosti.

⁷ Archivio di stato Parma, Carteggio farnesiano, Epistolario scelto - busta 18.

⁸ Domenico Theotocopulos (1541. – 1614.) Klovićev prijatelj i učenik, slikar španjolskog dvora.

Prilozi

Prvo pismo

A messer Apollonio Filareto, a la Corte

M'avete liberato d'un grande affano, a risolvermi cosi generosamente come avete fatto, che l'ornamento del vostro quadro abbia ad essere con la sua proporzione, perche con quella legge de la strettezza, che mi fu data, non l'aremmo mai potuto tanto ornare che non fosse riuscita cosa gretta. Così mi son deliberato di far che sia magnifico, ed honne di già un bellissimo disegno di Don Giulio, qual non ho tempo di mandarvi, perche lunedì ci si mette mano. Ma risolvetevi che sia così bello e (secondo me) più di quello di donna Giulia, e nondimeno non di tanto volume. E perche si possa tenere il ritratto in loco stretto, farò che l'ornamento sia di due quadri, commessi l'uno dentro l'altro per modo che vi potrete servir del minore. Ma non veggo che mi possa venir fatto a quel prezzo che v'ho scritto. Gliene darò dunque quel più che bisognerà, e basta che non saremo fatti fare. Non iscrivo a Sua Eccellenza ancora che a la sua partita me 'l comandasse, perche non avendo di che, mi parrebbe vanità, e mostrerei poco giudicio fastidire un Principe tale con baie, e novelluzze.

Se vi par ch'io faccia errore, piacciavi d'avvertirmene, che farò incetta di borra. Al suo ritorno penso di darle comedia finita. In tanto vi priego a tenermi in sua buona grazia. Ed a V.S. mi raccomando

Di Roma, a li XV di giugno MDXLIII.

Drugo pismo

A (Leonardo Salviati)

Quattro care cose m'avete fatte vedere quasi in un tempo: i due fratelli Danti, il San Jeronimo di suor Plautilla e la medaglia del nostro Varchi, e quel che ne fa parer carissime e preziose, l'animo vostro tanto affezionato verso di me. Queste sono troppe obbligazioni in una volta e da non passarle con un sol ringraziamento ne anco con ringraziamenti soli. Ma come s'ha da fare, se non ci ho più pago che tanto, e se mi vergogno di ristorarvene con parole? Sappiate almeno, che mi sono state accette sopra modo, e non vi saprei dir

qual piu. Pur le persone senza dubbio si debbon preporre a le cose. Due bravi fanti m' avete fatto conoscere. Questo fraterno, col quale ho ragionato lungamente e una copa d'oro. A messer Vincenzo non ho parlato se non per istrada, ma so chi, e quali sono l'uno e l'altro, e l'esser amati e celebrati da voi me gli fa stimare ed amar da vantaggio. A ciascuno d'essi ho mostro l'animo mio meglio che ho saputo, ma non ho molto buona dimostrativa. Supplite voi quando saranno tornati e promettete per me tutto quello che si potesse sperare da un vostro e loro amico, quale io sono. Il San Jeronimo ho pensato che sia meglio impiegato per Olimpia, perche lo conoscerà e lo stimera a par di me. A Lucrezina bastera d'averlo baciato come cosa venuta da zio frate. Domani lo vedrà don Giulio, che sarà meco a pranzo, così potessimo farli veder lei perche aiutasse in qualche cosa un sì nobile spirito. A voi. Messer Leonardo, dico fuor de la lettera comune che n'ho un'altra da voi de' v ne la qual veggio che 'l buon Padre ci ha messi a le mani. Dio gliene perdoni. Ma buon per me che voi siete più discreto che ion non sono stato presuntuoso, poiche pigliate in buona parte il mio troppo ardire e 'l suo malo officio. A le due cose che mi domandate, vi risponderò un'altra volta, che non lo voglio far così d'improvviso. In tanto a l'uno e a l'altro mi raccomando, ed a madonna Laura ed a messer Pietro Stufa in solido.

Di Roma, a li XX d'aprile MDLXVI.

Treće pismo⁹

All Ill.mo et R.mo S.or mio Oss.o

Il S.or Car.le Farnese

A Cap.la

Ill.mo et R.mo S.re

Questi giorni a' dietro feci scegliere da due huomini intelligenti fra tutti li libri di disegni del Conte Lud.co quella parte che io mandai in nota a V. S. Ill.ma con le prime stime; quali si potranno ridurre in assai meno con l' intervento di Don Giulio, et di chi parra a V.S.Ill. ma, volendo attenderci, sicome mi scrisse che forse havvia fatto. Hora questi eredi me sollecitano per haverne qualche resolutione, la quale io non posso loro dare, non sapendo quale sia l' animo di V.S. Ill.ma; et ho loro promesso di nuovo scriverne per haverne qualche

⁹ Archivio di stato Parma, Carteggio farnesiano, Epistolario scelto – busta 12

*risposta, se piacerà, da V.S.Ill.ma alla quale humilissimamente bacio
le mani. da Roma alli XXIV. d'agosto 1573*

Di V.S. Ill.ma et Rev.ma

Humiliss.mo ser.re Ful.o Orsino

Sažetak

Autor obrađuje tri pisma koja do sada nisu prikazana u hrvatskoj literaturi o Jurju Juliju Kloviću. Prva dva pisma objavljena su u knjizi *Lettere familiari*, autora Anibala Cara u redakciji Aula Greca. U prvom pismu Caro piše Apolloniu Filaretu o crtežu koji je Klović napravio za njega kao i o načinu ukrašavanja tog crteža. U drugom pismu Caro spominje Klovića kao posebno plemenitu osobu. Treće pismo pisano 1573. piše Fulvio Orsini Aleksandru Farneseu da bi Klović trebao pomoći oko sređivanja umjetničke zbirke grofa Ludovica Todesca nakon njegove smrti.

Ključne riječi

Juraj Julije Klović, Annibal Caro, Farnese, minijatura

Summary Slavko Matejčić J. J. Klović – New findings in Parma archives

The author refers to three letters about Jurje Julije Klović that haven't so far been shown in Croatian literature. The first two letters are published in a book *Lettare familiari*, a publishing of letters from Anibal Caro and edited by Aula Greca. In the first letter Caro writes to Appollonio Filareto about a drawing that Klović did for him and of the way the drawing was ornamented. In the second letter Caro mentions Klović as an especially noble person. Fulvio Orsini wrote the third letter in 1573 to Aleksandar Farneseu about how Klović should help out with the classification of earl Ludovic Todesco's art collection after his death.

Keywords

Juraj Julie Klović, Annibal Caro, Farnese, miniatures.

Literatura

Lettere familiari, volume 1-3, Annibal Caro (edizione critica con introduzione e note di Aulo Greco), Felice le monnier – Firenze, 1957.

Klovićev zbornik, *Minijatura-crtež-grafika 1450.-1700.* (Zbornik radova sa znanstvenog skupa povodom petstote obljetnice rođenja J.J. Klovića), urednik Milan Pelc, HAZU - Institut za povijest umjetnosti, Zagreb 2001.

Knez minijature, Juraj Julije Klović Croata 1498.-1578., Ivan Barbarić, Općina Vinodolska i Izdavački centar Rijeka, Bribir – Rijeka 2000.

I Farnese, Storia di una grande famiglia italiana, Emilio Nasalli Rocca, Casa Editrice Corbaccio s.r.l., Milano, 1995.

Juraj Julije Klović Hrvat (1498-1578) Georgius Iulius Clovius Croata,
Poseban otisak iz zbornika "Peristil" broj 18-19, Ivan Golub, Društvo
povijesničara umjetnosti SR Hrvatske, Zagreb 1975.-1976.

Autor

Slavko Matejčić, Crikvenica diplomirani ekonomist, zaposlen u "Milman" d.o.o.
Crikvenica, amaterski istražuje Klovićevu baštinu i prošlost Crikvenice.